

“Jo sóc, gràcies a Déu, criminal de guerra”

Enterrament de Vjekoslav Luburic, nazi que comandà els camps de concentració a Croàcia.

FRANCESC BAYARRI

“Jo sóc, gràcies a Déu, criminal de guerra número u per a Tito, i per a tot comunista”. Amb aquesta contundència es presentava, el maig de 1961, el general croat Vjekoslav Luburic en una carta dirigida al coronel en cap del terç 34 de la Guàrdia Civil de València, Ildefonso Martínez. Luburic havia comandat els camps de concentració de la Croàcia aliada del nazisme durant la segona guerra mundial. I vuit anys després de la carta, el 20 d'abril de 1969, va ser assassinat a la localitat valenciana de Carcaixent.

Ara, al cap de 52 anys d'haver-se escrit la carta, i de 44 d'haver-se comès el crim, s'han trobat aquest i milers de documents més de l'arxiu secret de Luburic. I de l'anàlisi de la documentació no hi ha dubte que el general croat vivia a l'Espanya de Franco, protegit per les més altes instàncies de la dictadura, amb una identitat falsa i dedicat plenament, des de la impremta que regentava a Carcaixent (Ribera Alta), a organitzar accions, no precisament subtils i diplomàtiques, contra el règim del

L'autor del reportatge, Francesc Bayarri, va entrevistar el 2003 Ilija Stanic, autor de l'assassinat del nazi croat Vjekoslav Luburic a Carcaixent, el 1969. Després d'escriure la seva història en 'Cita a Sarajevo' (L'Eixam Edicions), Bayarri ha tingut accés als arxius de Luburic —amagats durant dècades a la casa de camp d'un conegut—, que aporten llum sobre el mòbil del crim.

mariscal Tito, president de la Iugoslàvia comunista des de la fi de la segona guerra mundial fins la seua mort, el 1980.

Però la documentació és clau, també, perquè aporta llum sobre un dels enigmes del cas: el mòbil de l'assassinat de Luburic. Se sap el nom de l'assassí (Ilija Stanic, un jove croat —tenia 23 anys el 1969—, que mai no va ser detingut); es coneix el *modus operandi* (un colp amb un ferro que va trencar el crani de la víctima), i és clar on es va refugiar l'assassí després del crim: a la Iugoslàvia de Tito, el país on va ser rebut com un heroi, privilegis econòmics inclosos. Però des que el 2003 un periodista valencià trobava Stanic a Sarajevo, i li oferira la seua peculiar versió sobre els fets, la versió àmpliament acceptada del mòbil resulta problemàtica.

La premsa franquista de l'època, l'exili croat i la mateixa policia secreta de Tito s'abonaren a una mateixa tesi: Stanic era un agent secret comunista iugoslau, infiltrat en l'organització de Luburic, i tenia per missió passar informació a Belgrad durant uns anys, per acabar liquidant l'ex-cap dels camps d'extermini croats quan rebera l'ordre sumària.

Però Stanic, des que fou trobat a Sarajevo el 2003 (quan el crim ja ha prescrit i la policia ja no el pot detenir), ofereix una altra versió, bé que farcida de contradiccions i d'inconsistències. Segons Stanic, ell només va participar en una operació per matar Luburic orquestrada per una facció enemiga dins del mateix exili croat a l'estranger. En concret, acusa la família d'Ante Pavelic, el president de la Croàcia nazi (1941-1945), mort a Madrid el 1959, de ser la promotora de l'assassinat de Luburic.

La carta de Luburic al coronel Martínez es molt il·lustrativa a propòsit d'això. L'any 1961 havia esclatat una crisi matrimonial entre el general croat (que a l'Espanya franquista vivia amb la identitat falsa de Vicente Pérez García) i la seua esposa, Isabel Hernández, d'una família basca ultracatólica i franquista, amb la qual tenia dos fills i dues filles. La lluita entre els dos cònjuges era despietada. I Luburic, en lloc de demanar consell a un assessor matrimonial, va emparar-se en el coronel en cap de la Guàrdia Civil. Una via

Vjekoslav Luburic (a la dreta), amb el pare Oltra (esquerra) i el general Díez Villegas, darrer cap d'estat major de la División Azul.

molt més expeditiva, com tots comprovarien al cap uns mesos.

En la carta al coronel, Luburic explica, amb referència a la seua esposa: "Ara pretén destruir-me lliurant la documentació sobre l'afer Pavlicevic als meus enemics polítics per tal que la publiquen, i així destruir-me, davant dels meus compatriotes, com a denunciant dels meus compatriotes a les autoritats espanyoles". El general concreta més: "Ahir, en una brega familiar, em va dir que ja pot estar del meu costat el rector i els amics de Benigànim, que el pare Branko Maric, que resideix a Madrid, i que ens va casar, i que ha sigut amic abans, i que per raons polítiques s'ha convertit en enemic número u fa bastants anys, que aquest em destruirà amb documents que li ha donat sobre la meua denúncia d'un compatriota davant de les autoritats espanyoles. Vol aconseguir així la separació i fins i tot el divorci eclesiàstic, i tirar-me de la granja al carrer, i llevar-me els meus fills i tota possibilitat de defensa com a refugiat".

Certament, la dona de Luburic sabia on furgar: amenaçava de passar-se al bàndol de la família Pavelic (la vídua

i la filla), un clan que acusava Luburic d'estar darrere de l'atemptat que va patir l'ex-president nazi de Croàcia a l'Argentina (1957), el qual atemptat va provocar la fugida de la família cap a Madrid, i que va deixar seqüeles físiques greus en Pavelic, tant que van accelerar la seua mort dos anys més tard.

També Luburic sabia com despertar la simpatia del règim. En la carta de 1961 indica: "Si es publiquen còpies i la correspondència amb tu, els donarà documents contra, no sols de mi i dels meus amics, sinó contra Espanya, ja que es diria que col·labora Espanya amb 'criminals', assassins, etc. I imagine la matèria per a periòdic de Nova York i altres enemics d'Espanya, perquè es diria de seguida, potser, que sóc cap de policia, o d'una altra cosa. He estat cap de repressió, però al meu país, i pense ser-ho demà, però mai danyaré interessos d'Espanya".

Els inductors de l'assassinat. A l'Espanya franquista, allò que Déu havia unit, només la Guàrdia Civil podia separar-ho. Això sí, al seu estil: Luburic va obtenir la custòdia dels quatre

fills, es va reduir al mínim el règim de visites de la mare, i la granja (aquella del poble de Benigànim on residia la família, i que s'havia convertit en un autèntic dipòsit d'armes de guerra) mai no va arribar a ser venuda.

Una lluita tan explícita, que barreja odis matrimonials i combats entre faccions polítiques, abona la tesi actual d'Ilija Stanic sobre l'origen de l'operació que va posar fi a la vida de Luburic, responsable de l'extermini de desenes de milers de presoners als camps de concentració, especialment el de Jasenovac. Més encara, quan el mateix Stanic, arran d'una baralla personal amb Luburic, havia iniciat també contactes amb la família de Pavelic a Madrid. Tanmateix, el relat de Stanic sobre la conspiració, l'assassinat i la fugida és tan inconsistent que sempre en restarà el dubte. Sobretot en una Bòsnia i Hercegovina com l'actual, on confessar haver pertangut a la policia secreta de Tito no facilita una jubilació còmoda.

Un altre dels documents palesa les estretes relacions polítiques i personals entre els refugiats croats a l'Espanya franquista i els torturadors de la Bri-

gada Político-Social. En una carta a Guillermo Díez, inspector en cap de l'esmentada brigada policíaca, Luburic s'expressa així: "Imagine que té estudiats els documents que li vaig deixar, i li adjunte uns quants papers més. Com es dona la feliç circumstància que el fill del coronel Ildefonso Martínez, cap del terç 34 de la Guàrdia Civil, és agent de policia de la Brigada Social de València, serà més fàcil la col·laboració". També l'església jugava el seu paper. La carta conclou: "Crec que un dia d'aquests el visitarà el pare Oltra, franciscà, alferes provisional i de la División Azul, bon coneixedor dels problemes dels exiliats, i amic meu des que vaig arribar a Espanya. Reba'l amb la màxima confiança: és un dels que saps el que fa".

Els contactes de Vjekoslav Luburic, també conegut com Maks Luburic, eren al màxim nivell. En una carta datada al març de 1965, el croat es dirigeix al general Díez de Villegas, darrer cap de l'estat major de la División Azul. En la missiva, després de demanar diners per a projectes de propaganda, Luburic s'acomiada així: "Una confessió més: No seria sincer si no li diguera que amb aquest treball la nostra impremta també s'enrobusteix, perquè estem pagant la linotípia, les màquines, que, com vostè diu, són armes. Aquesta vegada, al servei d'Espanya". També amb el general Muñoz Grandes, cap de la División Azul, ministre en diferents etapes, vice-president del govern amb Franco, la relació es revela estreta i cordial.

Després de l'assassinat de Luburic, la documentació fou intervinguda judici-

EL TEMPS

Propaganda del grup de croates de Luburic. A la dreta, l'habitació de Luburic tal com va quedar després de l'assassinat, a Carcaixent, el 1969.

alment. Però el temps passava i Stanic, l'únic processat en la causa, continuava sense ser localitzat. Així, a poc a poc, l'afer va caure en l'oblit, la democràcia va succeir la dictadura de Franco, i els papers de Luburic van tornar als seus amics polítics. Un ex-divisionari franquista va guardar l'arxiu del nazi croat en una casa de camp. Allà va dormir durant molts anys. Amb la mort del guardià d'aquelles essències, la documentació va restar un temps desprotegida, quasi a la intempèrie. Fins que una persona d'una altra generació, molt indirectament vinculada a l'ex-divisionari, va considerar que podien ajudar a reconstruir un passat negre i intens de la història de les últimes dècades. Però aquesta és una història diferent.

De la resta de la documentació de Luburic que ara ha vist la llum, el més cridaner és la constatació de la maquinària de corrupció muntada sota la bandera de la religió, un transvasament constant de diners públics a butxaques

privades, que sembla una tradició ben arrelada i de llarg recorregut (fins temps contemporanis). Però també aquesta és una altra història.

FRANCESC BAYARRI (Almàssera, 1961) és cap de premsa de la Universitat de València. Ha estat redactor d'*El País* i *Levante-EMV*. Va ser el primer

cap d'informatius de Ràdio 9. Ha col·laborat en *EL TEMPS* i *Serra d'Or*, entre altres. És autor de les novel·les *L'avió del migdia*, premi València de 2001; *Febrer* (2004) i *Cita a Sarajevo*, premi dels Escriptors Valencians en 2007, traduïda també al castellà. Forma part del consell directiu de Valencians pel Canvi, i pertany a la Unió de Periodistes Valencians.

Avancem junts

Port de Barcelona

Port de Barcelona, el primer *hub* logístic del sud d'Europa.

www.portdebarcelona.cat

